

Škola – Roditelji – Djeca

Dubravka MALEŠ

Sažetak

Opće je prihvaćen stav među stručnjacima da je obitelj nezamjenjiva u odgoju. Emocionalni odnosi, temeljeni na privrženosti i ljubavi između roditelja i djece te individualni pristup djetetu – najznačajniji su momenti koji ovu zajednicu čine bitno drukčijom od ostalih.

Zapošljavanjem oba roditelja roditeljstvo uključuje novu ulogu – ulogu koordinatora. Od roditelja se očekuje da prepozna, odabere i suraduje sa stručnjacima i ustanovama koje mu pomažu u odgoju.

Da bi se osigurao kontinuitet u odgoju potrebno je uspostaviti što bolju suradnju između roditelja i učitelja jer to je jedini način da se te dvije sredine međusobno upoznaju, zbliže i skladno odgojno djeluju na dijete.

Uvod

Obitelj je promjenjiva društvena zajednica. Ona se mijenjala kroz povijest, ovisno o društveno-gospodarskim odnosima, zato se i današnju obitelj treba shvatiti samo kao jednu etapu njezina daljeg razvoja, pri čemu proživljava i proživljavat će različite transformacije, pri čemu su neizbježne i povremene krize. Suvremena društvena kretanja u cijelom svijetu, negdje više, a negdje manje, zahvatila su i poremetila višestoljetnu stabilnost obiteljske strukture, funkcije i vrijednosti. I dok se stručnjaci bitno razlikuju u svojim razmišljanjima o pojedinim aspektima budućeg obiteljskog života, gotovo svi se slažu i jedinstveni su u stavu da je najvažnija funkcija obitelji njezina odgojna funkcija i da je u tom pogledu obitelj nezamjenjiva.

Značenje obiteljskog odgoja za razvitak dječje ličnosti

U povijesti se obitelji i obiteljskom odgoju pridavalo različito značenje. Od antike pa do danas izrečene su i objelodanjene brojne teoretske postavke o tome tko treba odgajati dijete – obitelj ili društvo. Bilo je razdoblja u kojima je prevladavalo mišljenje da je utjecaj obitelji na razvitak dječje ličnosti negativan, stoga društvo mora preuzeti brigu o odgoju mladih. Posljedice takvih shvaćanja bili su i pokušaji kojima se krenulo u Sovjetskom Savezu i Njemačkoj u prvoj polovici ovog stoljeća, koji su imali

tendenciju smanjenja obiteljskog utjecaja institucionalizacijom djece. Rezultati ranog odvajanja djece od roditelja ubrzo su se vidjeli u tjelesnom, intelektualnom i emocionalnom zaostajanju djece u razvoju, što je išlo u prilog tvrdnji da je obitelj specifična zajednica, s odgojnim potencijalom koji ne mogu nadomjestiti nikakve ustanove.

Važnost obitelji za razvitak dječje ličnosti rezultat je njezinih specifičnih mogućnosti odgojnog djelovanja. Teško je reći što sve čini obitelj nezamjenjivom, ali sigurno je da su emocionalni odnosi, temeljeni na privrženosti i ljubavi između roditelja i djece, te individualan pristup dječjoj ličnosti – najznačajniji momenti koji tu zajednicu čine bitno drukčijom od ostalih. U odnosima s roditeljima dijete stječe sigurnost i razvija snažan osjećaj pripadnosti zajednici. Briga, ljubav i nježnost koje dijete dobiva od svojih roditelja pružaju mu osjećaj povjerenja – u sebe i u druge. Nigdje, kao u obitelji, nisu tako velike mogućnosti za individualan pristup dječjoj ličnosti, kao i mogućnost da se pripada zajednici, a da se ne izgubi individualnost ličnosti.

Cjelokupni život obiteljske zajednice izvor je mogućih odgojnih utjecaja. Životom u obitelji dijete se priprema za društveno sudjelovanje u zajednici. Mrežom međusobnih odnosa obitelj utječe na izgrađivanje emocionalnog, moralnog i intelektualnog kapaciteta djeteta. Sigurnost i ljubav što ih dijete osjeti u roditeljskom domu pratit će ga za čitava života. U tom smislu, život u obitelji ima funkciju škole za socijalne i emocionalne odnose djece prema drugim ljudima i društvenoj zajednici.

Nema sumnje da je obitelj važna, no o tome je li ona glavni činitelj u formiranju ličnosti, i kakav je njezin utjecaj na potonji tok razvitka – postoje protuslovna mišljenja. Neki stručnjaci obitelji pridaju odlučujuću ulogu u životu pojedinca, smatrajući je osnovnim i jedinim pokretačem odgoja. Po njihovu mišljenju u obitelji se odvijaju odlučujući procesi oblikovanja pojedinca, osobito u prvim godinama života. Ono što se utisne u dječju psihu u najranijem razdoblju, ostaje kao trajno naslijeđe – za čitav život. Svi potonji činitelji i utjecaji relativno su nevažni i neuspješni, jer ne mogu eliminirati ili mijenjati ono što je obitelj djetetu pružila u prve tri godine života. Postoje i oni koji smatraju da je obitelj jednako važna i jednako snažna u odgoju (njezin utjecaj) kao i drugi odgojni čimbenici.

Navedena stajališta, držim, predstavljaju krajnosti. Činjenica jest da u prvim godinama života djeteta obitelj ima velik utjecaj, i to zato što je gotovo jedini činitelj odgoja. Istodobno, to je razdoblje u kojemu je dječja ličnost najpodložnija odgojnim utjecajima, kada se postavljaju temelji najvažnijim osobinama ličnosti. Poslije taj utjecaj slabi zbog uključivanja mnogih drugih čimbenika (vršnjaci, predškolske ustanove, škola, sredstva javnog priopćavanja i dr.).

Obitelj je most između pojedinca i društva. U djetinjstvu štiti dijete od društvene okoline, ali ga istodobno i priprema za život u njoj. Upravo ta

njezina središnja pozicija čini je tako važnom u životu pojedinca i društva, a njezinu funkciju iznimno složenom i odgovornom.

Nova uloga roditelja

U suvremenom svijetu koji se odlikuje složenošću, raznolikošću i čestim promjenama roditeljstvo postaje jedna od najodgovornijih, a vjerojatno i najtežih, uloga u životnom ciklusu obitelji.

Zašto je danas tako teško biti roditelj?

Kad se govori o roditeljima, misli se na majke i očeve koji brinu o svom djetetu. Promatraju se isključivo kroz prizmu odgajatelja svoje djece, a pritom se zaboravlja da su to osobe koje istodobno nose i druge uloge u životu. Osim što brinu o odgoju vlastite djece, od njih se očekuje da zadovolje međusobna očekivanja unutar bračnog odnosno obiteljskog odnosa, to su osobe koje imaju i svoje vlastite potrebe, jer imaju obveze na radnom mjestu izvan kuće, da bi osigurali materijalna sredstva za egzistenciju sebe i članova obitelji, ali su istodobno pripadnici i šire zajednice koja od njih očekuje njihov angažman. Svaka od ovih uloga uključuje određene obveze i odgovornosti, ali i strah od neuspjeha. Istina je da je odgojna uloga samo jedna od mnogih koje imaju roditelji. Ona je, međutim, specifična po tome što se u njoj roditelji moraju (ili bi trebali) maksimalno emocionalno angažirati.

Razlozi zbog kojih se parovi odlučuju na roditeljstvo su različiti. Međutim, bez obzira na motivaciju koja je dovela do roditeljstva, većina se roditelja susreće s istim ili sličnim nedoumicama u obavljanju te uloge. Svi se roditelji, prije ili kasnije, suoče sa:

- *spoznajom da roditeljska uloga traži 24-satni angažman i traje cijeli život;*
- *spoznajom da rođenjem djeteta dolazi do ograničenja drugih aktivnosti, do privremene izolacije obitelji;*
- *spoznajom da ne postoji »instinktivna« ljubav nego se ona razvija tijekom vremena interakcijom i komunikacijom s djetetom;*
- *osjećajem krivnje, jer se boje da ne zadovoljavaju kao roditelji;*
- *osjećaj zadovoljstva zbog uspostavljenе privrženosti s djetetom;*
- *osjećajem nesigurnosti u valjanost vlastitih roditeljskih postupaka;*
- *istinskom brigom za dijete.*

U zemljama s razvijenom demokracijom obitelj se prihvaća kao temelj društva, a roditelji uživaju status prvih i glavnih odgajatelja svoje djece. Međutim, suvremeni način života – zapošljavanje žene izvan kuće i sve veći broj djece koja veći dio dana provode izvan roditeljskog doma već od najranije dobi – doveo je u pitanje postavku o roditeljima kao glavnim odgajateljima. Obitelj je možda prevladavajući odgojni čimbenik, ali situacija je mnogo složenija nego što se čini na prvi pogled. U takvoj situaciji

dijete je pod odgojnim utjecajem više odgajatelja. Način na koji se roditelji i drugi odgajatelji odnose jedni prema drugima ima veliko značenje i važnost s obzirom na činjenicu da ovaj višestruki sustav odgoja postaje način života za sve veći broj djece. Umnožavanjem sekundarnih čimbenika odgoja povećava se i opasnost njihova udaljavanja od obiteljskog odgoja djeteta pa se postavlja pitanje posljedica na dječji razvoj. Istodobno, s pojavom paralelnih odgajatelja s obitelji osnovni društveni problem postaje pitanje uspostavljanja veza i koordinacije između tih različitih dijelova.

Iz svega ovoga nameće se zaključak da roditelji dobivaju novu ulogu – ulogu koordinatora u životu svog djeteta. Njegova uloga i odgovornost za razvoj djeteta postaje još veća nego do sada. Od njega se očekuje da prepozna, odabere i prilagođuje stručnjake i ustanove koje će mu pomagati u odgoju.

O roditeljskoj uspješnosti u donošenju ispravnih odluka vezanih za odgoj djeteta ovisi na koji će se način dijete razvijati, koliko će imati prilike za razvoj svojih potencijala, ukratko, ovisi njegova budućnost. Svjesni svoje odgovornosti, roditelji se osjećaju gdjekad nesigurnima u ovoj novoj ulozi. Da bi roditelj mogao birati ono što je najbolje za njegovo dijete, sâm mora biti dobro informiran i znati što određena ustanova, program, itd., može pružiti njegovu djetetu, a s druge strane, mora biti pedagoški obrazovan da bi znao procijeniti što je u tome dobro sa stajališta odgoja i obrazovanja njegova djeteta.

Kontinuitet u odgoju

Odgajatelji, učitelji i svi oni izvan obiteljskog konteksta nastavljaju svoje djelovanje na iskustva koja su djeca stekla u roditeljskom domu. To znači da su oni nadopuna roditeljskih odgojnih utjecaja, da ih trebaju potpomagati, proširivati i dalje poticati. Da bi to bilo moguće, mora se uzeti u obzir socio-kulturni kontekst iz kojeg djeca dolaze da bi svoje djelovanje prilagodili pojedinačnim zahtjevima. To mogu postići samo tada ako uspostave prisne odnose s roditeljima. Stvaranjem takve prohodnosti između različitih životnih sredina sprečava se izolacija bilo kojeg od segmenata odnosno stvaraju se pretpostavke za ostvarivanjem kontinuiteta u odgojnom djelovanju.

Tamo gdje nema međusobnog uvažavanja onog drugog odgajatelja dolazi do diskontinuiteta u odgoju, a najviše štete od toga ima dijete koje se svakodnevno mora prilagođavati ponašanjem i sustavom vrijednosti tim različitim sredinama.

Može se govoriti o pet osnovnih područja u kojima postoji mogućnost pojave diskontinuiteta između obitelji i škole, a koji se mogu neposredno negativno odražavati na razvoj djeteta. To su:

- razlike u odgojnim postupcima između roditelja i drugog odgajatelja,
- različite značajke životnog prostora što ga dijete ima u obitelji odnosno ustanovi (sloboda kretanja, privatnost, socijalni kontakti itd.),
- razlike u kvaliteti i opsegu međuljudskih odnosa koji prevladavaju u različitim sredinama,
- bitno različiti sustavi vrijednosti koji se njeguju u obitelji i ustanovi,
- različiti sustavi komuniciranja unutar različitih sredina.

Malo je djece koja idu u školu a da nisu osjetila neku razliku između onoga što pruža obitelj i što dobivaju u školi. Teško je i zamisliti sukobe s kojima se dijete svakodnevno suočuje mijenjajući različite sredine, u kontaktu s različitim odraslima koji za njega predstavljaju autoritet.

Da bi takvih situacijâ bilo što manje, (što za dijete znači ugodnije odrastanje), potrebno je uspostaviti bolju suradnju između roditelja i učitelja, jer je to jedini način da se te dvije sredine upoznaju, zbliže i skladno odgojno djeluju na dijete.

Škola kao odgojna zajednica

Škola je najstarija odgojno-obrazovna ustanova koja se tijekom svog postojanja mijenjala i razvijala u skladu s društvenim očekivanjem. Suvremeni trenutak življenja obilježava tendencija demokratizacije obrazovanja, prihvaćanje pedagogije uspjeha za sve, inzistiranje na kontinuitetu odgoja i obrazovanja i diferenciranom pristupu djeci, a što školi nameće zadaću da odgovori na potrebe svih i svakoga, vodeći pri tom brigu o psihološkim, tjelesnim, kulturnim i socijalnim razlikama među pojedincima. Od škole se očekuje da zajedno s drugim činiteljima odgoja i obrazovanja pridonosi tjelesnom, emocionalnom, socijalnom i intelektualnom razvoju svakog pojedinca. Obitelj je u tom procesu jedan od najvažnijih činitelja i njezino je mjesto u tom posebno važno. Ona je onaj dio društvene stvarnosti koji bitno utječe na razvoj djeteta i dosege odgojno-obrazovnog rada škola, zato roditelji postaju važan čimbenik koji škola nikako ne smije zanemariti.

Odnos škole i učenikova doma bio je oduvijek problematičan, uz prisutnost većih ili manjih sukoba. Kada je u 19. st. velik broj europskih država uveo opće školovanje, obitelj je ostala bez radne snage, što nije mogla lako prihvatiti. Bilo je to vrijeme roditeljskog otpora školovanja djece. Danas su individualni interesi obitelji i opet u suprotnosti sa školom, pogotovu njezinom selektivnom funkcijom. Naime, s jedne strane postoje roditelji koji žele za svoju djecu što viši završni stupanj školovanja, a s druge strane škola koja provodi selekciju i onemogućuje oživotvorenje roditeljskih želja. Budući da škola predstavlja stepenicu na putu društvene i gospodarske afirmacije djeteta, zainteresiranost roditelja i njihova osjetljivost za rezultate iz dana u dan sve se više povećava.

Suradnja škole i obitelji treba pridonijeti njihovu međusobnom povezivanju i usklađivanju djelovanja. Uspostavljanjem uspješne suradnje smanjuje se opasnost od zatvaranja škole u sebe i njezina udaljavanja od izvanškolske sredine u kojoj se dijete kreće, a što je osobito važno za sredine gdje postoje velike razlike između škole i obitelji o pitanjima odgoja i obrazovanja. Ovisno o uspješnosti uspostavljene komunikacije, razilazit će se u raskoraku između očekivanog i dobivenog, kako od škole, tako i obitelji, a konačni rezultat prelamat će se na djetetu, odnosno učeniku.

Imajući u vidu važnost uspostavljanja suradničkih odnosa između škole i obitelji, od suvremene se škole očekuje da koncipira i organizira suradnju kao kontinuirani proces. Da bi to mogla, potrebno je poraditi na poboljšanju uvjeta za uspostavljanje uspješne komunikacije s roditeljima te unaprijediti oblike suradnje koji bi omogućavali veće sudjelovanje roditelja u radu škole.

Suradnja s roditeljima i školski uspjeh učenika

Iako se mnogo govori o potrebi suradnje roditelja i učitelja te se navode različiti oblici suradnje, još uvijek se malo zna o važnosti tog oblika odgojnog rada škole sa stajališta dječjeg odgoja. Isto se tako malo zna o utjecaju suradnje na roditelje i učitelje, a trebalo bi očekivati da se kroz međusobnu interakciju i komunikaciju mijenja i njihov odnos prema školi, obitelji i učeniku.

Polazeći sa stajališta da je angažiranje roditelja ključni moment u razvoju bilo koje odgojno-obrazovne djelatnosti, u svijetu je provedeno više značajnih projekata s namjerom da se utvrdi kako suradnja roditelja i učitelja utječe na odgojno-obrazovne rezultate učenika.

Istraživanje koje je među prvima svratilo pozornost na važnost povezivanja škole i obitelji je diljem svijeta poznato kao Plowdensko istraživanje (1967). Prema rezultatima tog istraživanja roditeljski stavovi predstavljaju najvažniju determinantu školskog uspjeha, važniju od obiteljskih okolnosti (npr. socioekonomski status obitelji i sl.), a koje su opet važnije od utjecaja škole.

Roditeljski stavovi prema odgoju i obrazovanju vlastite djece uključuju njihove aspiracije prema dječjim postignućima, odgovornost i inicijativu za odgoj i obrazovanje te roditeljsku podršku i zanimanje za školski rad. Kao pokazatelje roditeljske brige i podrške djetetu u njegovu školskom radu u ovom su istraživanju uzeti ovi momenti: pružanje pomoći pri izradbi školskih zadataka, dolazak na razgovore u školu, nabavljanje knjiga za lektiru i razgovor s djetetom.

Bez obzira na kasnije prigovore upućene spomenutom istraživanju, ostaje neosporna činjenica da je putem suradnje roditelja i učitelja mo-

guće utjecati na buđenje zanimanja roditelja za odgojno obrazovni rad u školi i na toj osnovi pridonijeti boljim postignućima učenika.

Zaključak

Da bi mogli poticati djecu u učenju i hrabriti u školskom radu, i sami bi roditelji trebali mnogo toga znati o tom radu. Stoga je zadaća škole da uspostavi dobru suradnju s roditeljima i upozna ih sa školskom djelatnošću. Na taj se način učinci utjecaja škole i obitelji međusobno uvjetuju. Podrška od roditelja nije dovoljna za suzbijanje slabosti škole, ali ni škola ne može nadoknaditi slabosti roditeljskih poticaja i pozitivnih stavova. Jedino zajedničkim zalaganjem i međusobnim potpomaganjem škole i obitelji mogu se postići značajni odgojno-obrazovni rezultati.

SCHOOL – PARENTS – CHILDREN

Dubravka Maleš

Summary

All experts agree that the family is an indispensable factor in education. The emotional relationships based on devotion and love between parents and children, and an individual approach to the child's personality, are the most relevant moments rendering this community essentially different from all other ones.

In cases when both parents are working, parenthood acquires an additional role – that of coordinator. Parents are expected to identify, select, and cooperate with experts and institutions which will assist them in raising their children.

In order to assure continuity in education, it is necessary to establish optimal collaboration between parents and teachers, this being the only way for these different milieus to become acquainted with each other, to come nearer to each other, and to exert a harmonious influence over the child.